

Sylwia Wielichowska

Sprawozdanie z konferencji naukowej "Mity i stereotypy w dziejach Polski i Ukrainy w XIX i XX wieku", Łódź 8-9 października 2009 r.

Przegląd Nauk Historycznych 8/2, 284-289

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rzają studenci wszystkich uniwersytetów świata. Młodość jest źródłem radości, uniwersytet – instrumentem jej mądrego spożytkowania. Wiem coś o tym jako były wykładowca Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i trzech niemieckich uniwersytetów w Monachium, Augsburgu i Eichstätt. Wielu jest dzisiaj młodych ludzi na sali. Pozwólcie więc Drodzy Przyjaciele, że na zakończenie zwrócę się do Was i powrócę do przywołanych na początku mojego wykładu słów Marcjalisa, że człowiek przyzwoity jest zawsze na początku swej drogi. Dajcie się prowadzić tym słowom. Bądźcie i przyzwoici, i otwarci na naukę. Tego wymaga wasza wspólna przyszłość., nasza wspólna przyszłość, polska wspólna przyszłość, europejska wspólna przyszłość, globalna wspólna przyszłość, i pamiętajcie, że słowa te wypowiedziane były 16 października, w dniu wyboru 31 lat temu pierwszego w historii Polaka na biskupa Rzymu.

Dziękuję.

Sprawozdanie z konferencji naukowej
Mity i stereotypy w dziejach Polski i Ukrainy
w XIX i XX wieku, Łódź 8-9 X 2009

W dniach 8-9 października 2009 r. w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się konferencja *Mity i stereotypy w dziejach Polski i Ukrainy w XIX i XX wieku*, zorganizowana przez Interdyscyplinarny Zespół Badań nad Dziejami Tradycji i Mitów Historycznych oraz Katedrę Historii Historiografii Uniwersytetu Łódzkiego przy wsparciu Instytutu Pamięi Narodowej Oddział w Łodzi. Przedsięwzięcie to było kolejnym, trzecim spotkaniem polskich i ukraińskich historyczek i historyków, mającym na celu zaprezentowanie wyników prac naukowo-badawczych w ramach międzynarodowego programu *Historia – Mentalność – Tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX w.* Obrady zgromadziły badaczy z licznych ośrodków naukowych w Polsce i Ukrainie, m.in. z Poznania, Rzeszowa, Gdańska, Lwowa, Drohobycza, Kijowa.

Inauguracja konferencji nastąpiła w Sali Posiedzeń Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ, w gmachu Instytutu Historii UŁ. Zebranych gości przywitał kierownik Katedry Historii Historiografii UŁ, prof. dr hab. Rafał Stobiecki. Następnie głos zabrali: dziekan Wydziału, prof. dr hab. Zbigniew Anusik, dyrektor Instytutu Historii UŁ, prof. dr hab. Maria Nartnowicz-Kot, dyrektor IPN Oddział w Łodzi, Marek Drużka oraz kierownik Interdyscyplinarnego Zespołu Badań nad Dziejami Tradycji i Mitów Historycznych, prof. dr hab. Stefan Pytlas. Przemawiający, życząc uczestnikom owocnych obrad, podkreślali zarówno znaczenie podejmowania tematyki mitów i stereotypów w dziejach Polski i Ukrainy, jak i rolę historyków w ich weryfikacji.

Części inauguracyjnej konferencji towarzyszył panel dyskusyjny, poruszający problematykę roli mitu we współczesnej humanistyce, ze szczególnym uwzględnieniem historiografii. Jego uczestnikami byli: Jerzy Maternicki (Rzeszów), Leonid Zaszkiłniak (Lwów), Sławomir M. Nowinowski (Łódź), Wojciech Wrzosek (Poznań), Witalij Telwak (Drohobycz). Rola moderatora panelu przypadła Grzegorzowi Markiewiczowi (Łódź). Początkowo każdy z uczestników ustosunkowywał się do problematyki, której poświęcona była dyskusja. Jerzy Maternicki, wskazując na różne czynniki sprzyjające funkcjonowaniu mitów w historii, podkreślił możliwość ich oswojenia, które wymaga jednak od badaczy pewnego poziomu refleksji historiograficznej i metodologicznej. Następnie w dyskusji głos zabrał Leonid Zaszkiłniak, który wskazywał, jakie role mogą odgrywać mity oraz zaznaczył, że historyk powinien mieć świadomość swojego udziału w ich kształtowaniu, zastępowaniu starych mitów nowymi. Sławomir M. Nowinowski poruszył natomiast w swoim wystąpieniu m.in. kwestię relacji między mitem a historiografią akademicką. Kolejny uczestnik panelu, Wojciech Wrzosek, wspominał o nieefektywności i bezpłodności rozważań traktujących mit w kategoriach binarnych – prawdy i fałszu, podkreślając bezcelowość stawiania pytania o to, jak mity mają się do rzeczywistości. Następnie zaś przedstawił ogólną koncepcję mitu, zwracając uwagę na jego ponadjednostkowy, długotrwały i odporny na proces falsyfikacji charakter. Grzegorz Markiewicz, odnosząc się do wystąpienia wszystkich mówców stwierdził wobec powyższego, że „demitologizacja mitów jest jednym z mitów mitu”. Ostatnim zabierającym głos w panelu był Witalij Telwak, który mówiąc o problematyce mitu w historiografii, przywołał m.in. postać ukraińskiego historyka Michajły Hruszewskiego. Wystąpienia panelistów zaowo-

cowały interesującą dyskusją, w której m.in. zastanawiano się nad tym, kto odpowiada za powstawanie i funkcjonowanie mitów.

Po krótkiej przerwie rozpoczęły się obrady plenarne prowadzone przez Andrzeja Stępnika (Lublin), zatytułowane *Historiografia. Między mitotwórstwem a mitoburstwem*. Referaty wygłosili Andrzej Wierzbicki (Warszawa), Iwan Kucyj (Tarnopol), Witalij Masnenko (Czerkasy) oraz Rafał Stobiecki (Łódź). Pierwszy prelegent mówił o funkcjonowaniu mitu Słowiańszczyzny w historiografii polskiej w wieku XIX, odwołując się m.in. do twórczości Karola Sienkiewicza i Edwarda Bogusławskiego. Iwan Kucyj przedstawił referat o micie cywilizacyjnej zdrady Słowiańszczyzny przez Polskę, który pojawia się w dziewiętnastowiecznej historiografii ukraińskiej. Z kolei wypowiedź Witalija Masnenki była poświęcona mitologizacji wizerunku Bohdana Chmielnickiego w historiografii ukraińskiej oraz świadomości narodowej w XIX i XX w. Ostatni prelegent, Rafał Stobiecki wygłosił referat *Józef Piłsudski jako miejsce pamięci*, odwołując się do terminu wprowadzonego przez Pierre'a Nora. Następnie doszło do ożywionej dyskusji, świadczącej o dużym zainteresowaniu problematyką poruszoną przez prelegentów.

Po południu obrady kontynuowano w dwóch sekcjach: *Polacy i Ukraińcy wobec kultu bohaterów narodowych* oraz *Między mitem, legendą a stereotypem*. W pierwszej sekcji, prowadzonej przez Leonida Zaszkilniaka, zaprezentowało się pięcioro mówców, których referaty były niezwykle zajmujące. Eugeniusz Koko (Gdańsk) w swoim wystąpieniu mówił o obrazie Ukraińców funkcjonującym w piśmiennictwie Franciszka Rawity-Gawrońskiego. Hanna Wójcik-Łagan (Kielce) przedstawiła natomiast referat: *Piłsudski i Ukraina w przekazie szkolnym w latach trzydziestych XX w. Przyczynek do kultu Marszałka*. Wypowiedź Marty Sikorskiej-Kowalskiej (Łódź), poświęcona była bohaterowi narodu polskiego i ukraińskiego – Mikołajowi Hankiewiczowi. Z kolei następną prelegentką, Iryna Kolesnyk (Kijów) prezentowała referat o mitach dotyczących tożsamości Mikołaja Gogola. Ostatni w tym dniu głos zabierał Zbigniew Anusik (Łódź), który w swoim wystąpieniu mówił o fenomenie Iwana Mazepy w polskiej historiografii XIX i XX w. Później nastąpiła interesująca dyskusja, w której każdy z prelegentów miał możliwość rozwinięcia tych wątków swojego wystąpienia, które spotkały się ze szczególnym zainteresowaniem ze strony słuchającej publiczności.

W drugiej sekcji, moderowanej przez Witalija Masnenkę, można było wysłuchać referatów Wiesława Pusia (Łódź), Lidii Łazurko

(Drohobycz), Marzeny Iwańskiej (Łódź) oraz Katarzyny Błachowskiej (Warszawa). Wiesław Puś mówił o micie rewolucji przemysłowej w polskiej historiografii. Z dużym zainteresowaniem, owocującym później ożywiona dyskusja, przyjęto referat Marzeny Iwańskiej *Miasto i przestrzeń miejska w świadomości mieszkańców Łodzi przełomu XIX i XX wieku*. Kolejna prelegentka, Katarzyna Błachowska, mówiła o interpretacji przyłączenia Rusi Halickiej do Korony w dziewiętnastowiecznej historiografii polskiej. Lidja Łazurko przedstawiła natomiast referat: *Intelektualne koło „Kwartalnika Historycznego” doby lwowskiej: tworzenie kultu bohaterów narodowych*.

Po zakończeniu obrad uczestnicy konferencji wzięli udział w uroczystej kolacji zorganizowanej w Klubie Nauczyciela. Była to okazja zarówno do podsumowania pierwszego dnia obrad, jak i do zawiązania bliższych relacji między gośćmi z Polski i Ukrainy. Zwieńczeniem miłego wieczoru była przewidziana dla uczestników przejażdżka po Łodzi zabytkowym tramwajem.

Drugiego dnia, przed rozpoczęciem obrad, odbyło się otwarte zebranie Zespołu Badawczego *Historia – Mentalność – Tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX w.*, na którym m.in. zdecydowano zarówno o miejscu następnej konferencji (Lwów), jak i tematyce, którą ma ona poruszać (problem pamięci). Po zebraniu kontynuowano obrady plenarne, pokierowane tym razem przez Jerzego Maternickiego (Rzeszów). Zogniskowały się one na zagadnieniu polsko-ukraińskich sporów wokół mitu Kozaczyzny. Pierwszy głos zabrał Andrzej Stępnik, który w swoim referacie mówił o micie Kozaczyzny w historiografii polskiej XIX i XX w. Wystąpienie Witalija Jaremczuka (Ostróg), poświęcone było natomiast interpretacji tego mitu w ukraińskiej, radzieckiej historiografii lat pięćdziesiątych i osiemdziesiątych wieku XX. Z kolei Violetta Julkowska (Poznań) w swoim zajmującym referacie mówiła o ujęciu tego mitu w twórczości Karola Szajnochy. Następny prelegent, Jurij Wołoszyn (Połtawa), wystąpił z referatem dotyczącym szlacheckich ideałów popularnych w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych wieku XVIII, w kozackim środowisku Ukrainy Lewobrzeżnej. Walentyna Szandra (Kijów) prezentowała natomiast referat: *Historia i władza na Prawobrzeżnej Ukrainie w XIX wieku: tworzenie mitów legitymizacyjnych*. Ostatnia w tej sekcji prelegentka, Dorota Malczewska-Pawelec (Katowice) w swoim wystąpieniu mówiła o sposobie prezentacji genezy Kozaczyzny w PRL-owskich syntezach dziejów Pol-

ski. Ta ciekawa, ale i budzące pewne zastrzeżenia wypowiedź, stała się przedmiotem dyskusji, w której głos zabrali m.in. Wojciech Wrzosek i Rafał Stobiecki. Także wystąpienie Violetty Julkowskiej wzbudziło duże zainteresowanie, które zaowocowało pytaniami skierowanymi do prelegentki.

Po przerwie, obrady podjęły sekcje: *Polacy i Ukraińcy wobec kultu bohaterów narodowych* i *Między mitem, legendą, a stereotypem*. Pierwsza prowadzona była przez Witalija Telwaka. Na początek można było tutaj wysłuchać zajmującego i sugestywnie prezentowanego referatu Marioli Hoszowskiej, który został poświęcony mitowi Matki Polki w opracowaniach historycznych w wieku XIX. Następni prelegenci, Wiktorija Konstantinowa (Berdiańsk) i Wasyl Pedycz (Iwano-Frankowsk) przedstawili kolejno referaty: „*Swój*” czy „*obcy*”: *wzajemne mity i stereotypy w świadomości ukraińskiej i polskiej ludności Północnego Przyazowia* i *Historia jako mit: dyskusje w ukraińskiej – galicyjskiej historiografii lat 1918-1939*. Z kolei Wołodymyr Komar (Iwano-Frankowsk) w swoim interesującym wystąpieniu mówił o mitach i stereotypach występujących w ideologii ruchu prometejskiego w okresie międzywojennym. Tetiana Cymbał (Krzywy Róg) zaprezentowała natomiast referat *Mity ukraińskich emigrantów jako sposób zachowania związku z ojczyzną*. Po wygłoszeniu referatów nadszedł czas na kierowanie pytań do prelegentów. Wszystkie referaty, jak się okazało w dyskusji, wzbudziły duże zainteresowanie, co było widoczne zwłaszcza w przypadku wystąpień Marioli Hoszowskiej i Wasyla Pedycza.

W drugiej sekcji obrady dynamicznie moderowała Bożena Płonka-Syroka (Wrocław), a referaty wygłosili: Agnieszka Kawalec (Rzeszów), Przemysław Waingertner (Łódź), Ałła Kyrydon (Kijów), Serhij Trojan (Równe) oraz Joanna Pisulińska (Rzeszów). Agnieszka Kawalec w interesującym wystąpieniu mówiła o kształtowaniu się legendy wokół Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Natomiast Ałła Kyrydon w swoim referacie zajęła się ważną problematyką pamięci historycznej: *Pamięć historyczna jako traumatyczne zerwanie z przeszłością: pole problemowe współczesnego dyskursu historycznego*. Ciekawy referat, poświęcony stereotypowi masonerii w Drugiej Rzeczypospolitej, przedstawił Przemysław Waingertner. Z kolei Serhij Trojan prezentował stanowisko polskiej historiografii wobec polsko-ukraińskiej przeszłości, natomiast Joanna Pisulińska mówiła o tym, jak było postrzegane w okresie międzywojennym lwowskie środowisko historyczne.

Popołudniowe obrady plenarne, wieńczące konferencję, prowadzone były przez Wojciecha Wrzoska. Z referatami wystąpili: Bożena Płonka-Syroka, Magdalena Nowak (Gdańsk) oraz Karolina Polasik-Wrzosek (Poznań). Pierwsza prelegentka, Bożena Płonka-Syroka, mówiła o stereotypowych cechach polskiego romantycznego polityka. Z kolei wystąpienie Magdaleny Nowak poświęcone zostało mitom narosłym wokół postaci metropolity Andrzeja Szepetyckiego. Ostatnia głos zabrała Karolina Polasik-Wrzosek, prezentując referat: *Etnografia/etnologia jako świadectwo stereotypu etnicznego*. Pytania, które pojawiły się w dyskusji, świadczyły o dużym zainteresowaniu wszystkimi referatami prelegentek. Z żywym komentarzem spotkały się zwłaszcza wystąpienia Bożeny Płonki-Syroki oraz Magdaleny Nowak. Po dyskusji nad ostatnimi referatami nastąpiło podsumowanie konferencji, podczas której uznano obrady i towarzyszące im dyskusje za owocne i satysfakcjonujące. Należy także wspomnieć o towarzyszącym konferencji zainteresowaniu ze strony zarówno studentów, jak i mediów oraz o przewidzianym przez organizatorów druku publikacji pokonferencyjnej.

SYLWIA WIELICHOWSKA
Uniwersytet Łódzki